

A tisztázatlan fogalmak tisztázása – az első bizonytalan lépés

■ A meglehetősen impresszionisztikus, és számos félreértéssel terhelt (mindjárt az első mondatban: az iparművészet nem műfajok elnevezése, hanem művészeti ágaké vagy ágazatoké) iparművészetfogalom-értelmezés* alapjainak tisztázásához elegendő fellapoznunk Marosi Ernő tanár úr négy évtizeddel ezelőtt lefektetett definícióját (*Bevezetés a művészettörténetbe*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973). E meghatározás szerint (amely bár hosszú, de mégis érdemes teljes terjedelmében idéznünk): „IPARMŰVÉSZET: az ide sorolható művéségeket a képzőművészeti ágakat és az építészetet (artes maiores) a szabad művészetek rangjára emelő reneszánsz művészetelmélet éppúgy, mint korábban valamennyi művészetet, mesterségnek (l. artes minores; o. arti minori; fr. arts mineurs; n. Kleinkunst: kisművészetek – főleg a középkorra alkalmazva) tekinti. Művészetként való elismerésükre a 19. század második felétől kezdve került sor. (Semper: technische Kunst.) Az az elnevezésük, amely a magyar iparművészet, s a régebben vele együtt használatos művészi ipar kifejezésben tükröződik, megfelel az ipari produkció művészietlenségével szemben a kézműipar művészi kvalitását (Anglia: Arts and Crafts-mozgalom) hangsúlyozó elképzelésnek (n. Kunstgewerbe, Kunsthandwerk, Kunstindustrie; a. industrial art). Ez a felfogás a 20. században, amikor önálló művészeti ággént létezik a tömegtermelésben az iparművészet esztétikumát megvalósító ipari művészet, ipari formatervezés (a. industrial design; n. industrielle Formgebung) eleve időszerűtlenné vált, ezzel az iparművészet szó sem felel meg többé eredeti jelentésének. Más elnevezések, elsősorban a századforduló művészeti törekvéseit tükrözve, mindenekelőtt a művészetek nem „önálló”, hanem függő, járulékos jellegét, vagy dekoratív rendeltetését hangsúlyozzák, mint az alkalmazott művészet (fr. art appliqué; a. applied art; n. angewandte Kunst; or. prikladnoje iskusztvo), vagy a dekoratív művészet (o. arte decorativa; fr. art

décoratif; a. decorative art; n. dekorative Kunst) kifejezések.”

Nos, ez az alapos összefoglalás is jelzi, hogy az (ipar)művészet változásait nem mindig követi a pontos fogalomhasználat, illetve hogy bizonyos korok vagy korszakok nem találják meg a művészeti praxis megjelölésére alkalmas nyelvi kifejezéseket. Az 1997-ben megjelent *Művészeti szótár* (Corvina Kiadó, Budapest) iparművészet-címszava az általános jellemzőket megragadván így fogalmaz: „iparművészet: azoknak a művészeti ágaknak az összefoglaló neve, amelyek – az építészethez hasonlóan – elsősorban gyakorlati célt szolgálnak, ám akár díszítettségükkel, akár az anyagok és arányok jó megválasztásával a használatot esztétikai élvezethez is juttatják. Az alkotó *néha* [Kiemelés – W. T.] maga valósítja meg a művet, ezt *kézművességnek* nevezük (Craft), máskor csak a teremtő készíti, ilyenkor ipari kivitelezésről van szó. A felhasznált anyag szerint beszélünk fémművészetről, kerámia-, üveg-, textil-, ötvös-, bútorművészetről stb. Jellemző, hogy az alfajok meghatározása bizonytalan, a képzőművészettől való elhatárolás még inkább, a régebbi korokban ez egyáltalán nem lehetséges.”

A tisztázatlan fogalmak és kategóriák tisztázása során tulajdonképpen még az első lépést sem tettük meg, és máris a problémahalmaz megoldhatatlanságának falaiba ütköztünk: a művészeti és az úgynevezett iparművészeti produktum sem szabványosítható termék a fogalmak szintjén sem. Gondoljunk meg: az alkotó *néha* valóban maga készíti el a homályos elvek és a felületes konvenciók szerint az ún. iparművészet körébe illeszthető művet, és amiként a fonal és a szövőszék, a fa és a gyalu, manapság ugyanúgy anyaga és szerszáma lehet a digitális jel és a számítógép, amelyek révén végső soron a megszülető alkotás egyszerre egyedi és sokszorosított, kézműves és iparszerű, autonóm és alkalmazott, járulékos és dekoratív, és mindez nem követhető egzakt fogalmak kreációjával és használatával. Úgy tűnik, az összefoglaló, általános érvényű fogalmak ideje végérvényesen lejárt – utalhatunk akár a „festészet” vagy a „grafika” jelenkori jelenségvilágára is. A sokrétű, az egyediségeket hangsúlyozó, a részletező leírásokban és megjelölésekben bízhatunk csak.

WEHNER TIBOR
művészettörténész

* Hivatkozás Simon Károly *Tisztázatlan fogalmak az iparművészet területén* című vitaindítójára, amelyet a lap 2014/1. számának 42–43. oldalain közöltünk. (A szerk.)